

מקושרים

גיליון שבועי בענייני כוונת וביאורי תיבות התפילה
מתוך אוצרות סידורים ומחזורים מתיבתא

גיליון י"ט

פרשת תרומה | תשפ"ה

ואני תפילתי

צדיקים ועבודת התפילה - בראי הפרשה

בקריאה לפרשת שקלים אותה אנו קוראים השבוע נאמר (ו, ט): "העשירי לא ירבה והדל לא ימעט ממחצית השקל לתת את תרומתו ה' לכפר על נפשתיכם".

אודות התרומה הרוחנית הנעלית הזו, כתבו בספרים הקדושים אם כי הכוונה לתפילה שאדם כביכול 'נותן' לקונו, אם כי לאמיתו של דבר הוא עצמו מקבל בכך כפליים ואף שבעתיים לנפשו שלו, התרוממות הנפש והתעלות למדרגה נשגבה הניתנים לו ממרום בשעה מיוחדת ומרוממת זו.

התורה הקדושה מורה לכל אדם לתת, לשלם מחצית השקל כחלק מאותה תרומה קדושה. לצד זאת, אנו נזכרים לראות כי התמורה אינה גדולה, ואף העשיר אינו נתבע לשלם עבור המתנה היקרה הזו כי אם מחצית השקל.

מה זה אומר?

לתפילה ולכך גם מנין, איסור לשוח חלילה בדברי חולין ועוד. אולם לנוכח התמורה העצומה שהאדם זוכה לקבל בעבור 'תשלום' פעוט זה, אין לתאר ואין לשער את גודל המתנה והזכות שבכך! מצית השקל אנו נדרשים לשלם, אולם כמה אנו מקבלים בתמורה!

עד כמה יש לאדם להעריך מתנה יקרה זו, על רום מעלתה וחביבותה הרבה, ניתן ללמוד מהמעשה הבא.

פנה יהודי עתיר נכסים לסבא מנוברהרדוק, תינה את כאבו בפניו וביכה את מר גורלו, באשר חלה אחד מבני משפחו והגיע למצב אנוש עד שהרופאים נואשו מחייו ל"ע. בפנותו לסבא מנוברהרדוק, הפציר בו כי יאזר לכנס מניינים לתפילה בשיבתו ולהעתיר בעד החולה.

'שמה חפץ אתה לתרום לישיבה?' הציע לו הסבא ברפוף, 'כך תעמוד לך הזכות הגדולה, ותלמידי הישיבה יעטרו כנהוג לזכות התורם הנכבד ולרפואת בן משפחתו'.

הלה, כמנהגו של גביר, שלף על אתר את התירוצים השגרתיים. העסקים לא משהו, המצב הכלכלי בכי רע, הוא אינו גביר כפי שהוא נראה וכן הלאה כי הדמיון הטובה.

'ומה כבר עשית בשביל החולה כהשתדלות לרפואתו?' פנה הסבא באחת לכיוון אחר, מסיט את השיחה לאפיק שונה לחלוטין.

החל הלה לפרט לאילו רופאים פנה, באילו מרכזים רפואיים כבר ביקר ואיזו תרופה ניסה ללא הצלחה, והכל תוך השקעה כספית כבדה ביותר.

'לרופא בשר ודם אשר אין בידו להבטיח את רפואת החולה - הנך מוכן לשלם הון רב' נתן בו הסבא מבט נוקב, 'אילו לרופא כל בשר אשר בידו להעלות ארוכה לרופאים, להחיות מתים ולהאריך ימיהם של החיים כולם, עבור תפילה לפניו אינך מוכן להשקיע ולו פרוטה!'

הענין הוא שהמנורה בדרום מורה על חכמות עליונות, הגביעים וכפתורים ופרחים יש בהם סודות גדולות, וכל מעשה היה צריך לעשות באותן כוונות כדמצינו בתפילה הסודות הגדולות כל חלק מורה על ענינים גדולים נפלאים, ועל זאת נתקשה משה אך יוכל ללמוד אשה לייחד ייחודים כאלה ולעסוק בדברים נשגבים כאלו שיעשה הכל כראוי ולא ישגה בהם.

אבל העצה הנכונה שהכל תלוי בהכונה, כמו שנאמר (כה, ח): 'ועשו לי מקדש', בהתלהבות לעשות באהבה וחשוקה גדולה במסירת הנפש ואז הכל נעשה מאליו, וזהו 'השלך את העשת לאור והיא נעשית מאליה'.

ועל כן ילמוד כל אדם שלא יתחמץ לבבו על שאינו יודע הסודות של התפילה, שהעיקר תלוי בהתלהבות, וזהו שהזהיר הכתוב: 'ויקחו לי תרומה', 'לי - לשמי' (רש"י). שאותן בני אדם שדעתן רחבה עליהם ואני מתנהג עמהם בחסדים ואני מראה להן פנים שוחקות היא להם בושה ויראה לפניו וקטנות, ויחשבו בהתרוממות שלהם. וימאץ כל איש אשר ידבנו לבו, שלבו דווה עליו והוא בקטנות, לא יסוג אחור, רק 'תקחו את תרומתי' - שתקחו לעצמיכם ההתרוממות שלי, כי אני חלקיכם ונחלתכם (מראה יחזקאל).

התפילה בפרשה

אמרי שפר ממאורי האומה

"דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי" (כה, ב).

הרמז ב"ג דברים של נדבת המשכן - ל"ג בקשות בתפלת ש"ע. והם כל דברים הנצרכים לאדם וצריכים להעלותם לשורשם. ועל זה ניתקן התפלות, שאין המכוון רק למלאות משאלות המתפלל, רק שצריך להיות רצון האדם להעלות כל משאלותיו להיות נזכרים לפני השי"ת. וזוה שמעלה כל הרצונות אליו. על ידי זה זוכין לדביקות עליון.

וזהו שאמר: 'ויקחו לי תרומה', פירוש, על האדם עצמו להתעלות לדבוק בו יתברך, רק העצה על ידי 'אשר ידבנו לבו' כנ"ל, שמעלה הרצונות שלו אליו יתברך (שפת אמת).

"ועשית מנרת זהב טהור מקשה תעשה המנורה וגו'" (כה, לא). לפי שהיה משה מתקשה בה, אמר לו הקדוש ברוך הוא השלך את הככר לאור והיא נעשית מאליה (רש"י).

צהר לתיבה

הארת מושגים ומונחים בתפילה

קריבין

במדרש (ויקרא רבה י"ב, ב) מוזכרת אמרה של רבי אלכסנדר קרובה, וביארו פרשני המדרש (יפה תואר ועוד) כי נקרא כך עקב היותו 'בעל קרובות', היינו - פייטן. זהו למעשה המקור הקדום ביותר למונח 'קרובה' ביחס לפייטן.

בשם האבודרהם הובא כי שורש הביטוי במטבע הלשון 'אם וקרוב לתפילה', הנאמר לשליח הציבור טרם גשתו לעבור לפני התיבה, ואילו בפירוש קדום על פיוטי הקליר נמצא הסבר שונה, לפיו נקבע שמם זה של הפיוטים על שם 'שהם עולים ונקרבים נגד המלך היושב על כסא מרום'.

במקהלות האשכנזים נהוג לכנות פיוטים אלה בשם 'קרובין', והגם שבמהלך הדורות נטמעו בדיעבד ראשי התיבות 'קול רנה וישועה באהלי צדיקים', אולם לאמיתו של דבר הדעה הרווחת היא כי זהו עיוות לשוני שמקורו בהגיית האות ת"ו הרפויה על ידי בני אשכנז, המזכירה את האות צד"י. כך, לשון הרבים 'קרובות' הפך ל'קרובין'.

פיוטים המכונים 'קרובה' נחשבים לפיוטים הנעלים והנחשבים ביותר, ובין מחברי קרובות אלו נמנים רבי אלעזר הקליר, רבי ינאי הפייטן ועוד.

מבנה הקרובה מבוסס על הצבת מלל חילופי לתוכן קטע התפילה הנבחר, בה בעת שמתוירים על כנם את פתיחת הברכה וחתימתה.

לגודל חשיבות פיוטים אלה, לא נקבע מקומם כתוספת לנוסח התפילה הרגיל, אלא משולב בה

ולעתים קרובות מחליף את הנוסח הרגיל, הן בברכות קריאת שמע ובברכות שמונה עשרה, והן בחזרת הש"ץ, באמירת קדושה ובחלקים נוספים בתפילה.

נידון הלכתי רחב דן האם אכן מותר להפסיק בתפילה לשם אמירת קרובין.

יש הסבורים (רא"ש ברכות פ"ה ס"א כא ועוד) כי כיון שמחברי פיוטים אלה היו קדושי עליון כרבי אלעזר הקליר וחבריו, הרי שמותר לכתחילה להפסיק לצורך אמירתם. אחרים שוללים זאת (טור א"ח סח בשם הרמ"ה) וחוששים להפסק. הטור (סח) אף מוסיף ומביא בשם אביו הרא"ש [ששמע ממנו בע"פ כן, עיי"ב ב"י שם] כי ראוי ונכון לבטל המנהג לאומרם, היות והפסקה זו גורמת למתפללים לשוחח בדברי הבאי ולעסוק בשיחה בטלה בזמן זה.

כל עצמתי תאמרנה

כמה וכמה הנהגות מצאנו לגבי ההנהגה הנכונה בשעת תפילת שמונה עשרה.

בזהר הקדוש (פרשת ואתחנן, הבא בט"ז א"ח צא) נאמר כי על העומד בתפילה לכסות את ראשו ועיניו, זאת כדי שלא יביט בשכינה אשר כנגדה הוא מתפלל.

כך גם הובא על פי קבלה (כף החיים צא, ב) כי בעת התפילה יש להסיר כל שיער אשר סביבות האוזניים, וכך גם שיער הסובב את הפה. זהו המקור להנהגה הרווחת בקרב רבים המניחים בדרך כלל את פאותיהם מאחורי האוזן, אולם בעת התפילה מסירים אותן ממקומן.

הנהגה נוספת המובאת כבר בקדמונים (ספר המנהיג סי' מז, ובנו יונה ועוד) ואשר נטמעה בישראל ביותר, היא להתנועע בעת התפילה.

בטעם הדבר יש שהביאו (מטה משה בשם צרוך המור פר' יתרו ועוד) כי הוא על פי לשון הכתוב (תהלים לה, י): "כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך", ואחרים כתבו (סידור בית יעקב ליעב"ץ) שהוא כדי לעורר את כוונת הלב. אכן היו שפסקו שיש להימנע מכך (סידור היעב"ץ שם).

שלוש פעמים מדי יום, לא פחות, אנו מקבלים את המתנה המופלאה ביותר. לא זו בלבד שזו מתנה מיוחדת במינה מצד מעלתה הגדולה, אלא שהיא מתייחדת בהיבט לא מובן בעליל, נקודה שיש לתת עליה את הדעת.

הלשון והשפה, לאור השימוש הרדוד שעשו בה בני אנוש משחר הבריאה, הפכו זה מכבר לחסרי משמעות ונטולי מתוכן כמעט לחלוטין. מעטים הם האנשים שאפשר לסמוך על המילים היוצאות מפייהם, ומעטים עוד יותר אלה שניתן לקחת כל מילה שלהם ולייקר אותה, לחבבה, לתת לה משקל.

לא כך הדבר בתפילה, הלא היא ההזדמנות המיוחדת שיש לכל אדם לשוחח עם בוראו כדרך בן אל אביו ולשפוח את נפשו לפניו, לומר לו 'תודה' וגם 'סליחה', להשיח את דאגותיו לפניו ולהפציר בו בשפה פשוטה כי יאמר לצרותיו די ויביא לו את הרווחה הנספסת.

מעל הכל, זו ההזדמנות להתקרב אליו יתברך, להתדבק במי שאמר והיה העולם, להתייחד לשעה קלה עם הבורא הכל יכול ולהתעלות בכך טפח וטפחיים מעל הווי העולם הזה המסואב ומנוכר מכל ריח של קדושה.

אכן כן, אין די בכך.

את ההתרוממות הגדולה, את החיבור הקדוש עם אבינו שבשמים, אנו יכולים לחוות אך ורק כאשר התפילה אינה נאמרת מעל השפה ולחוץ, משל היה זה משא כבד ועול שיש להסיר מעל שכמנו ויפה שעה אחת קודם.

"דְּבַר אֵל גְּנִי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ לִי תְרוּמָה" מצווה אותנו התורה הקדושה בפרשה, **"מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנֵוּ לְבוֹ תִּקְחוּ אֵת תְּרוּמָתִי"**, ואת הציווי הזה דורש כחומר הרה"ק ר' יעקב אבוחצירא האבירי יעקב (בספרו 'פתחי חוהם'), הפלא ופלא.

הנה דרשו חז"ל (ברכות ה' ב) את לשון הכתוב (תהלים יב' ט): **"כִּפְרֹם לָלוֹת לִבְנֵי אָדָם"**, כמתייחס לברבים העומדים ברומה של עולם ובני אדם מזלזלים בהם, וכך פירש רש"י (ברכות שם): **"כגון תפילה שעולה למעלה"**.

האביר יעקב מדייק את דברי הגמרא, ועומד על הלשון 'ברבים העומדים ברומה של עולם', היינו דיבורי התפילה, אשר הם מרוממים את האדם, עולים למעלה - כלשון רש"י, ומעלים אותו עמם. לא זו בלבד, אלא שדיבורי התפילה אף מרוממים את השכינה הקדושה ומקימים אותה מעפרה, וכך זוכה כל יודי בתפילתו לעשות למען כבוד השכינה.

אכן, כבר המשילו הקדמונים את התפילה ללא כוונה - לגוף בלי נשמה. אין ספק שדווקא התפילה ככוונה ראויה והתעוררות הנפש, היא הפועלת במי מרום את התיקונים העליונים ומעלה כי דבר לשורשו. אולם במידה ואדם מתפלל מן השפה ולחוץ, בשפתו בלבד מהלל את השי"ת אולם לבו בל עמו, הרי שאין התפילה פועלת באותה מידה.

על זאת מצווה אותנו התורה הקדושה: **"וְיִקְחוּ לִי תְרוּמָה"** - מלשון התרוממות. קחו לכם את הדרך הנאותה והטובה ביותר

להתרומם ולהתדבק באל-עליון, לרומם את השכינה מעפרה. אולם מתרה התורה: **"מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנֵוּ לְבוֹ תִּקְחוּ אֵת תְּרוּמָתִי"**, לא כל 'תרומה' שזכו מתקבלת באותו אופן. כי אם דווקא התרומה זו שבאר **"מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנֵוּ לְבוֹ"** - שלבו בובר בקרבו לאלקיו ובתפילתו הוא אכן מתעורר ומתלהט, מכוון כדבעי ושופך תחינתו מתוך דביקות באביו שבשמים.

באופן נפלא ניתן להמשיך ולדרוש את הפסוק, בדרך שתעלה בקנה אחד עם דברי האביר יעקב ותעניק לנו מבט חדש ומרומם על עבודת התפילה.

יצא פעם הרה"ק ר' אשר ישעיה מראפשיץ, חתנא דבי נשיאה אצל הרה"ק ר' נפתלי מראפשיץ, למסע גיוס תרומות בציווי חותנו הגדול.

בשובו מהמסע הארוך, שיתף בהתפעלות עצומה את חותנו על תרומתו הנדיבה של הרה"ק ר' צבי הירש 'משרת' מרימנוב אשר לא הסתפק במועט אלא העניק לו את מתת ידו הרחבה בסכום יצומו של מאה רובלים.

חותנו שמע זאת, ואף הוא יצא מהתפעלות.

בהזדמנות זו התבטא, כי כעת הוא מבין מנין לר' צבי הירש כח התפילה המיוחד בו ניחן, וכידוע שהיו תפילותיו משתכחות ומעוררות כל לב, שהרי גדול וצמוצם לפתוח הצדקה לעורר הלב בעת התפילה, לפתוח לאדם שערי דביקות והתעוררות ולרומם את תפילתו עשרת מונים.

עוד הוסיף הרה"ק מראפשיץ באותה הזדמנות וסיפר אודות מקרה שבדידו הווי מעשה, כיצד נכח לראות עין בעין את השפעת מצות הצדקה על התעוררות הלב בתפילה, וכך היה מעשה.

ביום מן הימים הרוויח ר' נפתלי סך עשרים רובל, שלא מן המניין, ובא לידי החלטה לסלק בסכום המדובר את חובותיו אשר עמדו על סכום זהה. הוא ישב עם עצמו וחישב את המעות בפרוטרוט, מונה אותם ומקציב את הסך המבוקש לכל נושה. אולם תוך כדי שהוא יושב וטסוק בחשבונותיו, הופיעה באה אלמנה מרת נפש וביכתה לפניו על שאין בידה להשיא את בתה בשעה טובה ומוצלחת, בהיות שאין בידה פרוטה לפרוטה, והיא אנה היא באה.

'לבי התפלץ ולא עמד בכך' סיפר הרבי, 'ומבלי להקדיש לכך מחשבה נוספת הענקתי לה את הסכום המלא - עשרים רובל טבין ותקילין'.

אולם כאן לא הסתיים הסיפור.

'מה אומר ומה אדבר' שיתף הרבי באשר אירע תיכף לאחר מכן, 'נגשתי להתפלל, והנה אני נוכח לראות כי נפתחו לפניי כל שערי שמים, תפילתי כמו בוקעת רקיעים וכל כולי מתלהט בשלהבת אש ויוקדת של אהבת ויראת ה', דביקות עילאית והתרוממות עצומה'.

נמצאנו למדים אפוא כי אכן, מצות הצדקה יש בכוחה לעורר את כוונת הלב ולהביא את האדם לידי קרבת אלקים נפלאה בעת התפילה.

אם כן, הדברים משתלבים הפלא ופלא בביאורו של הרה"ק האביר יעקב, כשהמשמעות הפשוטה של המילה 'תרומה' מבטאת את הצדקה, וזו - בכוחה הגדול להביא את האדם ל'תרומה', הלא היא הדביקות המופלאה באביו שבשמים בעת התפילה.

קרבת אלקים

לאדם של גדולי החרות

מרבית הסיפורים והמעשיות העוסקים בנושא התפילה, מטבע הדברים, צפויים וידועים מראש. לא שהמעשה עצמו לפרטיו מוכר, לא שחלילה יד האלקים הניכרת בכל היבט ופרט בסיפור אינה מפעימה בכל פעם מחדש, אולם למרות זאת. בדרך כלל יש למעשיות מעין אלו התחלה, אמצע וסוף מובנים, כמעט קבועים.

בדרך כלל זה מתחיל באיזושהי צרה שהשתרגה על צווארו של גבור הסיפור, ממשיך בנטפי דמעות ופרץ של תחנונים לפני אבא שבשמים, ומסתיים בישועה פלאית כזו או אחרת.

אין ספק שיש בסיפורים כלה כדי לחזק ולעורר, להביא לידי ביטוי את עוצמתה האדירה של התפילה וכוחה העל-טבעי, אולם חשוב להתבונן גם בסיפורים להם אין סוף מסוג זה. סיפורים בהם גיבורי הסיפור העלומים לא בהכרח יצאו ממנו כשידם על העליונה - ככל שעין בשר ודם יכולה לקלוט.

לפעמים דווקא סיפורים מסוג זה יש בכוחם לטעת בנו את ההבנה העמוקה ביותר במשמעותה של תפילה זכה, לגרום לנו להתחבר באמת ובתמים לעדות הנצחית ששמע ישראל מפי הגבורה (ה' ז'): **"פִּי מִי גִוֵּי גְדוֹל אֲשֶׁר לוֹ אֱלֹקִים קְרָבִים אֵלָיו פֶּה אֶלְקִינוּ כָּכֵל קְרָאנוּ אֵלָיו"**.

כזו היא העדות המצמררת שהובאה בעלון 'נר לשלחן שבת' מפי אוד מוצל מאשר ר' יעקב ישראל קריגר, עדות שיש בה כאב דמע, חיווק ותנחומים, ובעיקר המחשה חיה לקרבת האלקים לה זכוי יהודים דווקא שם, בעמק הבכא. ערב שבת, מחנה ההשמדה בירקנאו.

את פרוסת הלחם הדלוחה, הצנומה והכמעט קפופה שחילקו הצורים נגל הוא מדי יום שיש לחלק לשניים - על חציה האחד קידש לבילי שבת, ואילו את המחצית השניה שמר מכל משמר למחרת, לוחם בגבורה בפיתוי הנורא אליו נחשפו רק אנשים במצבו אשר ידעו רעב מהו, ומענג את יום השבת

באמצעותה בתענוג שכולו חציו להשם.

בבוקרו של אותו יום השבת, שם לב כי יהודי מבוגר הניצב לצדו מביט בו ברחמים גלויים. עד מהרה התבררה לו הסיבה לכך, כשהלה פלט מבלי משים: 'מסכן, כזה צעיר וכבר מדבר עם עצמו'...

כעבור דקות ספורות, כשסיים 'לדבר עם עצמו', פנה לאותו יהודי ותיקן אותו במאור פנים: 'לא דיברתי עם עצמי. התפללתי. שבת היום!'

'שבת היום!?!' שטף דמעות פרץ מעיניו של היהודי, והוא תפס בו בהתרגשות בשתי ידיו וקרא בלהט: **'זה לי עשרים שנה שלא התפללתי. אגא ממך! אם הנך ממשיך להתפלל - אָמַר נא את המילים הקדושות בקול רם, כדי שאוכל להצטרף גם אני.'**

התפילה המשיכה, והפעם בצוותא. כל מילה נהגתה בחדות קודש, בגעגוע, בסילודין של ממש, כשהלה עוקב אחר מהלך התפילה ואינו מחמיץ אף לא מילה אחת, נאחז בכל הכח בפיסת הרוחנית שהזדמנה לו על פתחו של גיהינום.

בתום התפילה שלף הרב קריגר את מחצית הפרוסה ששמר מאמש, בצע אותה לשניים והגיש ליהודי את מחציתה.

'הרוצח אני בעיניך?!' הלה הזדעזע מעצם ההצעה, סירב בכל תוקף לקבלה. 'זו הפרוסה שלך, מנת החיים שלך, ואני אחמוד אותה לעצמי!'

רק בתום מסע שכנוע ממושך בו הובהר לו כי כל מגמתו של הרב קריגר לסעוד את סעודת השבת בצוותא עם יהודי נוסף, נפלו הדברים על אוזניים קשובות והוא ניאות להשתתף בסעודה האפלטרת.

דווקא שם, בשפל המדרגה, כשבווץ תשכל חרב ומחדרים איהם, חוו השניים התעוררות שאין כמותה. כשהכל סביב קודר, מייאש וכמו מזמין להרים ידיים ולוותר, הזרימה בהם התפילה המרטיטה, הדומעת, כוחות נפש חדשים.

פרשה ופשרה

נידון בפרשה בענייני תפילה

שמן למאור

חולה בתוך ביתו ר"ל ייתן נר למאור לבית הכנסת, ויעלה הקבה רפואתו מן השמים.

חשוב להדגיש כי בניגוד לטעות הרווחת - אם כי החזקת התאורה המודרנית בבית הכנסת גדולה וחשובה לאין ערוך, והיא אכן עונה על ההגדרה 'נר למאור', אולם מי ששנר לתרום נרות לבית הכנסת אינו יוצא ידי חובת נדרו בכך, היות ובנרות כשלעצמם ענין רם ונשגב כעין הנרות בבית המקדש (עיי' נידון רחב אודות כך בין הפוסקים האחרונים).

לסיים ראוי להביא את מאמר חז"ל (סנהדרין צד, ב) אודות הצלת ישראל מפני סנחריב, על סמך דרשת הכתוב (ישעיה י' כז): **"וְחִצְבַל עַל מַפְנֵי שְׁמֹן"**, וזו לשון הגמרא: **"אמר רבי יצחק נפחא, חצבל עול של סנחריב מפני שמונו של חזקיהו שהיה דולק בבתי כנסיות ובבתי מדרשות"**.

בפרשתנו נצטווה עם ישראל להביא למשכן **"שֶׁמֶן לְמָאֵר"** (כה, ו). שמן זה יועד להדלקת המנרה, כידוע, אולם במהלך הדורות כשלדאבון לב חרב בית מקדשנו ואנו אין לנו אלא בית מקדש מעט - מקובל היה ועדיין נגדב לבית הכנסת 'שמן למאור', כשזכות זו נמכרת לכל המרבה במחיר והיא מן ההקדשות הבלוטות והמשמעותיות בכל בית כנסת.

כחמיני ז"ל (ילקוט בעלותך) לומדים מהפסוק (ישעיהו כד, טו): **"בְּאֵרִים כְּבָדוּ ה'"** אודות מעלת ענין זה, וזו לשונם: **"מלמד שישאל חייבים להדליק נר בבתי כנסיות ובבתי מדרשות שהן כמקדש שנאמר ואהי להם למקדש מעט מה מקדש לא היה הנר כבה בו כך בתי כנסיות ובתי מדרשות"**.

יתירה מכך הובא כתב השל"ה הקדוש (ענייני בית הכנסת): **"מי שיש לו**

פנינה לשבת

מבית מדרשם של רבותינו

הנשר שט באוויר כך הוא ארות העין... ואמר 'גבור כארי' כנגד הלב, כי הגבורה בעבודת הבורא יתברך היא בלב".

והנה אמרו חז"ל (יבמות קה, ב): "המתפלל צריך שיתן עיניו למטה ולבו למעלה". אם כן, במשכן שם שורה השכינה והינו המקום הראוי ביותר לתפילה, יש לדבוק במידה זו של 'עיניו למטה ולבו למעלה'.

אם כן אין יאה יותר משלב ביריעות המשכן את שתי החיות המסמלות זאת יותר מכל - האריה המורה כנגד הלב, אותו ראוי לכוון כלפי מעלה, ולעומתו הנשר המסמל את העיניים אשר עליהן להיות נשואות למעלה בתפילה.

הגאון ר' יוסף שאול נתנון (שואל ומשיב מהדו"ג ח"א סי' רמז) נוקט בדעה כי אין לשנות בשום אופן מהמנהג המסור ביד האדם מאבותיו, זאת על פי דברי שלמה המלך (משלי א, ח): "וְאַל תִּטֵּשׁ תּוֹרַת אִמְךָ".

יתירה מכך, השואל ומשיב' בדבריו שולל אף את עמדת החסידים ששינו את נוסח התפילה על פי רבותיהם. הוא משווה זאת לעובדה שנהגו בני אשכנז לפסוק כדעת הרמ"א, וכשם שאינם מותרים לשנות את דרך פסיקתם ולפסוק כדעת הבית יוסף - כך אל להם לשנות את נוסח התפילה.

פוסקים אחרים סבורים (שו"ת דברי חיים ח"ב או"ח ה, מנחת אלעזר ח"א סי' יא ועוד) כי אין מניעה לשנות את הנוסח, אולם אך ורק מנוסח אשכנז - לנוסח האר"י, ולא להיפך, זאת כיון שנוסח האר"י הינו 'נוסח כולל' ומהווה בירור של נוסח ספרד ואשכנז גם יחד, אך לשנות להיפך אין כל היתר.

הגאון מוילנא הורה (הובא בכתר ראש אות ז) כי בכל הנוגע לשינוי נוסח הפהגות התפילה, יש לילך אחר הרוב ואל לאדם לשנות מהמנהג הרווח. הן משום שהדבר גורם לפירוד לבבות בעם ישראל, והן משום איסור 'לא תתגדדו' (דברים יד, א) [עיי' יבמות יג, ב ובראשונים שם, יש שסברו שאף איסור זה הוא מחמת המחלוקת, ויש החולקים וסבורים כי טעם האיסור משום שנראה הדבר כשתי תורות].

לשכנני תדרשו

פולמוס, דרישה וחקירה בנושא התפילה

בצל הטלטלות שעבר עם ישראל והגלויות אליהן נאלץ לנדוד שוב ושוב מאז חורבן בית המקדש הראשון, נוצר ברבות השנים ריבוי עצום של נוסחים לתפילה. החל בכמה נוסחים מרכזיים, וכלה בעשרות אם לא מאות נוסחתיים מהם במהלך הדורות.

ידוע מה שאמר האר"י^ל (הקדמת פרי עץ חיים) כי על פי הקבלה ישנם י"ב שערים ברכיע, וכל אחד מהם מיועד לשבת אחד משבטי ישראל. תפילת כל אדם, על פי דבריו אלה, עולה לפי השתייכותו לעדה זו או אחרת בישראל בהתאמה לשבט אליו הוא משתייך.

עובדה זו העלתה את הנידון המרתק, מהי עמדת ההלכה בנוגע לשינוי נוסח יזום על ידי אדם שהונהג מסיבה זו או אחרת להתפלל בנוסח פלוני, וכעת חפצי לשנות את מנהגו ולהתפלל בנוסח אחר.

עיקר השיח בפוסקים נסוב סביב מעבר בין הנוסחים המרכזיים המקובלים במאות השנים האחרונות - אשכנז וספרד. חשוב להבהיר כי הגם שעצם היווסדות נוסח האר"י^ל, לדוגמה, מהווה עדות לכך שניתן לשנות מהנוסח המקובל, אולם אין להביא ראיה מפעולתם של גדולי עולם ומאורי הדורות. הנידון ההלכתי הינו לגבי אדם פרטי הבוחר עשות זאת.

פרשה למעשה

הלכות תפילה לאור הפרשה

בפרשתנו נאמר הציווי (כה, לא): "וְעִשִּׂיתָ מִנְרַת זָהָב טְהוֹר מְקֻשָּׁה תַעֲשֶׂה הַמְנוּרָה יִרְכָּה וְקָנָה גְבִיעֵיהָ פְּתִירֶיהָ וּפְרָחֶיהָ מִמָּנָה יְהִי, וְאִם כִּי מִזֶּה יַעֲדוּ וַעֲיָדִים שְׂלֵא זִכְיִנוּ לְאוֹרֵה הַזֶּה שֶׁל הַמְנוּרָה הַטְהוּרָה וְעוֹדֵנוּ מֵאִמִּינִים בְּכֹל יוֹם שִׁיבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה וְנִזְכָּה לָכֵךְ, אִלֵּם לְמַעֲשֵׂה יֵשׁ לְמַעֲשֵׂה הַמְנוּרָה הַיֵּשׁ הַנוּגֵעַ לְתַפִּילָה גַם בְּזַמְנָנוּ.

בנוסח התפילה - בקהילות רבות וביניהן עדות המזרח ומנהג החסידים, אומרים כחלק מפסוקי דומרא וקודם 'ברוך שאמר' את מזמור ס"ז שבתהלים: "לְמַנְצֵחַ בְּגִינַת מְזֻמּוֹר שִׁיר". בקהילות רבות נהגו לומר זאת אף לפני תפילת ערבית של מוצאי שבת, וכך גם ככלל המזמור בסדר קידוש לבנה על פי נוסח אשכנז.

אודות רום מעלת אמירת מזמור זה, כתב האבודרהם (סדר שחרית של יום) כי פרק זה מכונה 'מזמור המנורה', והתבטא כי הקורא

מילתא חדת"א

פניני תפילה מלוקט מדברות קדשו ותורתו של האדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א

פנימיות ההכנה

יש להעמיק עוד בענין ההכנה ובפנימיות ענינה, בהקדמת דברי הרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב ע"ה (הובא בשמו באורח לחיים פר' ראה ד"ה שלש) בפסוק (תהלים לד טז) 'עֵינֵי ה' אֶל צְדִיקִים', כי הצדיק צריך שיהיה לו 'עֵינֵי ה', כלומר שני אפני ראית העינים שפופי בהם על ה', באחת יראה שפלות עצמו ובשניה יראה גדלות הבורא ותברך שמו, ומתחלה יש לו לראות שפלות עצמו ועל ידי שיגיע לענה יפה שישרה ה' שכינתו עליו.

וכדרך שנחלקו האחים הקדושים הרה"ק רבי אלימלך מליז'ענסק ע"ה ואחיו הרה"ק רבי זושא מאניפולי ע"ה וכמובא בספר הקדוש תשואות חן לרה"ק רבי גדליה מליניץ ע"ה (ליקוטים ד"ה שמעתי), איוהי דרך הראיה בעבודת ה' רבי אלימלך טען שתחלה לכל יתחיל בשפלות עצמו, וממנה יבוא לגדלות הבורא, כפי שאכן נראה מדבריו בספרו. ואחיו רבי זושא טען שהקדם יש לו לאדם להתבונן בגדלת הבורא, ומכאן יבוא להכיר בשפלות עצמו.

שאלו לרכם המגיד רבי דב בער ממעוזיטש ע"ה ואמר 'אלו ואלו דברי אלקים חיים', אך מדרגה זו חשובה קדם שפלות עצמו, היא מדרגה הגדולה מתבררה, כי מן הארץ לא נופלים. מאידך יש שפרשו בדברי המגיד ע"ה שפנין שדרך שפלות עצמו היא מדרגה גדולה כי יתכן שישוג האדם בראותו שפלות עצמו, בהשבו פיצד תערב עבודתו בשמים, ולכן יש לאדם לקחת מחשבתו לגדלות הבורא החפץ במעשה האדם לקטן כל כך, וכך יוכל להגיע למחשבה האחרת של שפלות עצמו מול אל גדול ונורא.

קיום המצות בשלמות

יתכן ליטב ולישם את שתי המחשבות בדרך נוספת, כי ידוע מספרים הקדושים וכן רואה זאת כל אדם בעת שמוע לעבד עבודת המקום ברוך הוא בקיום המצות, בלמוד התורה ובקבוצה שבלב זו תפלה, מתגרה בו יצר הרע ומשפיל אותו מאד ומזכיר אותו על מעוט מפעליו ופחיתות ערכו עד שאומר לו שאינו ראוי לקיים המצוה, שכן לא עשה הכנה מספקת כמו הראשונים שהיו שוהים שעה לפני התפלה ושעה אחרת וכדומה דרכי היצר המפסלים.

לפיכך, כדי שיוכל לקיים את המצוה בשמחה והתלהבות עליו לקיים 'וגבה לבו בדרך ה' (ה"ב י"ז ו) ויבאמר בקבלת התורה (שמות יט ג) 'במשך היכל המה יעלו קרר', שבא לרמז שפנין לקבל התורה ולקיימה, על האדם להתרומם ולהגביה עצמו בבחינת 'וגבה לבו בדרך ה' ראשי תיבות 'ובל', ורק כך 'המה יעלו קרר' במעלות התורה והמצות.

אך לאחר קיום המצוה מכניס היצר הרע בלבו גאווה שקיים המצוה בשלמות וכי שוכנת בו נשמה גבוהה, ובכך מכוון לאבד ממנו את שכר המצוה על ידי שיבוא לגאווה, אך כאן יש לו להשתמש בעבודה השנייה שיראה שפלות עצמו וידע כי כל שיעשה אינו נצוה בכך, שכן למה נחשבת עבודתו של בשר ודם לפני מלך מלכי המלכים אשר לו רבוא רבבות מלאכים שרפים ואופנים העושים רצונו בכל רגע, וכל שזכה לפעל במעשיו גדולות ונצורות הוא רק מחמת חסדי הבורא עליו אשר חפץ בעבודתו דוקא מתוך הבלי העולם הזה ומחשיב עבודת כל יחיד שמשפיעה בכל העולמות לטובה ולברכה, אך מה לו כי יתגאה במה שיאנו שלו.

בדרך זו יתכן לבאר בדברי אלקים חיים שנחלקו הרה"ק רבי אלימלך מליז'ענסק ואחיו הרה"ק רבי זושא מאניפולי, כי אם עומד קדם המצוה ילך בדרך של התבוננות בגדלות הבורא ויגבה לבו שזכה לקיים רצונו של הבורא ותעלה. אך אם עומד לאחר המצוה, או יז שיתמש בדרך התבוננות בשפלות עצמו ולא יבוא לידי גאווה בכך שקיים המצוה, וידע בנפשו שפפעם אחרת שיעשה מצוה זו מו הראוי שיעשה ביותר כונה והכנה.

בבואו לעבד ה' יגביר ה' השמחה

וכבר נודע מה שאמר הרה"ק רבי משה מקוברין ע"ה: השמחה אינה מצוה, אך ממנה מגיעים לקיים את כל המצות, העצבות אינה עברה אך היא גורמת לכל העברות. פלשון הזה מובא גם משמו של רבי חנוך העניד מלאנסק ע"ה (חשבה לטובה מתכנים ד"ה מקוה): עצבות אינה עברה אבל טיטוסם הלב ששעצבות יכולה להביא אין העברה החמורה ביותר יכולה להביא ומטעם זה קשבה לעבד את ה' ומתגברים ביותר אותם מחשבות הבל וילפתם נזכר האדם בכל עונותיו, כי זו משרת היצר להזכיר לאדם עונותיו עד שיתאש מלעבד את ה'.

טוב מעט בכונה

הנה הטור כתב (או"ח סי' א): אהד המרבה ואהד הממעיט ובלבד שיכנו לבו בתחנוניו, כי טוב מעט בכונה מהרבות בהם שלא בכונה, ודבריו מתקשים, כי בנדאי המרבה גם הוא אהד את לבו, כמו שאמר בסמוך 'ויבלבד שיכנו לבו לשמים', וכיון שמבלבד פנת הלב הוסיף גם להרבות במעשים, מדוע השוה במעלתו עם הממעיט שלא הרבה פחותו. ותרץ הש"י (שם סי' ק"ג) כי מה שכתב 'כי טוב מעט בכונה' וכו', הוא נתינת טעם למה נמנע הוא בתפלה, כי לפעמים רבוי התפלה היא סבה שלא יוכל לכנו, ועל זה אמר 'אהד המרבה ואהד הממעיט', והטעם ששמעט הוא בשביל שיוכל לכנו פראוי.

סדרה הצלחה

תפילות הקדמונים ואבות האומה

התבטא הרה"ק ר' משה מקוברין באופן מבהיל, כי אדם אשר זה עתה רצח נפש והסכין עודנה נוטפת דם בידו, אם איננו מסוגל להתייבב להתפלל לפני הקב"ה - טרם דרך אותו אדם על מפתן דרך החסידות!

תפילה נושנה המובאת בספר דברי הימים (דברי הימים ב לג, יב - יג) מלמדת אותנו עד כמה יקרה וחביבה כל תפילה לפני הקב"ה, ואף של עבריין מועד כמנשה מלך יהודה שחטא והחטיא את הרבים עד שכמעט ולא היתה כפרה לחטאיו הרבים.

ראשית, היכרות קצרה עם אותו חוטא ומחטיא אשר הכניס צלם להיכל (מלכים ב כא, ז), שפך דם נקי לאין שיעור (שם פסוק טו) ואף את סבו הנביא ישעיהו רצח ללא היסוס (ראה מדרש אגדה מטות ל) ועוד כהנה וכהנה. הפסוק הבא מתמצת, למעשה, את פעולותיו השליליות והנהגתו הכללית של מנשה (דברי הימים ב לג, ט): **וַיִּתַּעַם מְנַשֶּׁה אֶת יְהוָה וַיִּשְׁבְּכֵי יְרוּשָׁלַם לַעֲשׂוֹת רָע מִן הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם ה' מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל. לַמְרוֹת זֹאת, דַּעַת הַתְּנֵא רַבִּי יְהוּדָה (מַשְׁנֵה סְנַהֲדְרִין י, ב) כִּי מְנַשֶּׁה - בְּנִיגוּד לְשֵׁאר הַמַּלְכִים שֶׁהִכְעִיסוּ לִפְנֵי יְתַרְבֵּךְ, יֵשׁ לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא. וְכֵל זֹאת לְמָה?**

מסופר בתלמוד ירושלמי (סנהדרין פ"ה ה"ב): מלך אשור לחם בישראל ובא לכבוש את הארץ, וכשנפל מנשה המלך בידי - הכניסו לתוך דוד רותח ובישלו בו על מנת לייסר אותו ככל האפשר. מנשה מצדו פנה והתפלל לכל עבודה זרה שהכיר ואשר לה עבד עד כה, אך כצפוי - ללא הועיל.

בשלב זה הבין מנשה כי כלו כל הקיצין, והוא נזכר בפסוק שחוקק היה בלבו מתוך גירסא דינקותא ממה שלימדו אביו חזקיהו (דברים ד, ל): **"בַּצַּר לָךְ וּמִצְאוּךָ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה... וְשָׁבַת עַד ה' אֱלֹהֶיךָ".** הוא התעורר, שב בכל לבו אל ה' והחל להעתיר ולהתחנן לפניו כי יצילו מהאש הרוחת, וכך מתוארת תפילתו: **"וַיִּכְהַר לּוֹ חֵלֶה אֶת פְּנֵי ה' אֱלֹהֵי וַיִּכְנַע מֵאֵד מִלִּפְנֵי אֱלֹהֵי אֲבֹתָיו: וַיִּתְפַּלֵּל אֵלָיו וַיַּעֲתֶר לוֹ וַיִּשְׁמַע תְּחִנָּתוֹ וַיִּשְׁיבֵהוּ יְרוּשָׁלַם לְמִלְכוּתוֹ וַיַּעַד מְנַשֶּׁה פִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים".** מלאכי השרת סערו וניסו למנוע מתפילתו לעלות מעלה, אולם הקב"ה חתר תחת כיסא הכבוד והעלה את תפילתו לפניו - זאת כדי ללמד לדורות כי יש לכל אדם סיכוי ואפשרות לשוב בתשובה שלימה. תפילתו אכן פעלה, כמפורט בפסוק. לדעת תנאים מסוימים החזיר אותו ה' למלכותו, ולדעת רבי יהודה (ראה לעיל) אף הושב לו חלקו לעולם הבא.

ביאו לפניו - בדיעה

הברת קטעי התפילה - מתוך סידור שזוהר

קריאת שמע בבוקר ובערב מלווה, תקנת חכמנו זכרונם לברכה, בברכות ייחודיות. בבוקר אנו מברכים שתיים לפני ואחת לאחריה, ואילו בערב ישנה ברכה נוספת לאחריה. יסוד ההבדל בין כמות הברכות שבבוקר לזו שבערב מבוארת בתלמוד ירושלמי (ברכות פ"א ה"ה).

לדעת רבי סימון בשם רבי שמואל בר נחמן, מבוסס מנין זה על הפסוק (יהושע א, ח): **"וְהָיְתָ בּוֹ יוֹמָם וְלַיְלָה".** מלשון הפסוק אנו למדים שיש להשוות את הבוקר לערב, ומכך הסיקו חז"ל שעל ההשוואה להיות מבחינת מנין הברכות, כדי שיהיו 'הגיות' היום והלילה שוות.

אכן, רבי יוסי בר אבין בשם רבי יהושע בן לוי סבור כי המקור לכך הוא בפסוק (תהלים קיט, קסד): **"שֶׁבַע בַּיּוֹם הִלְלִיתִךָ"**, המורה על שבע ברכות קריאת שמע הנאמרות בסך הכל במשך היום, כולל הים והלילה.

כך יוצא שבבוקר - בו אנו מחויבים לומר שלש פרשיות בקריאת שמע, אזי בתוספת שלש ברכות עולה המנין לשש. לעומת זאת בערב אנו מחויבים לומר רק שתי פרשיות [למעט פרשת ציצית (עיי' רשב"א ברכות יב, ב)], הרי שלצורך השלמת המנין הזהה לבוקר - שש, יש להוסיף ארבע ברכות בסך הכל.

רבי יעקב סקלי תלמיד הרשב"א מבאר בספרו 'תורת המנחה' (דרשה פג), כי ברכות קריאת שמע הן מעניינה של קריאת שמע בעצמה, בהיותן מעלות על נס את ייחודו ואחדותו יתברך בעולם, מה שניכר ביותר לנוכח גבורתו ביציאת מצרים ובחירתו בעם ישראל המפורסמים ייחודו בעולם.

כך גם מבאר הרמב"ן (ברכות יא, ב) כי ענין מהלך השמש והירח ופעולותיהם המשפיעות בעולם אור וחושך, אף הן קשורות במישרין לקריאת שמע אשר זמנה תלוי בזמנים אלו.

יד ושם

פסקי שמות הטמון בהם

אלחנן

"אוֹדָה ה' כְּצִדְקוֹ וְאֶמְרָה שֶׁם ה' עֲלִיּוֹן" (תהלים ז, יח).

ביאור מתוך מדבש מבאר האלשיך הקדוש, על פי דברי חז"ל (לג, ב) המביעים הסתייגות מפירוט-יתר של שבחי הקב"ה, מהסיבה הפשוטה שכלל לא שייך למנות את שבחיו כולם ואין להם סוף ותכלית.

אי לכך, מלמדנו דוד המלך כיצד יש לאדם להודות ולשבח לבוראו: **'אוֹדָה ה' כְּצִדְקוֹ'**, היינו כפי שאני משיג את גדולתו בצדקותיו עמי, ולא חלילה מתוך מחשבה מוטעית שיש בידינו להשיג משהו משבחו הגדול. ההודיה להשי"ת על הטוב שהוא גומל עם האדם כשלעצמו, יש בה כדי לחבר אותו לאלקיו בדרך של שבח והלל, אך מבלי להתיימר חלילה להגדיר את תארייו ושבחיו כולם.

במזמור 'למנצח בנינות' אנו אומרים: 'אלקים יחננו ויברכנו'.

מהו אינו הפירוש הנכון למילה 'יחננו' -

- (א) ייתן לנו בחסדו את חיננו.
- (ב) יפתח לנו אוצר תננת חינו.
- (ג) יעניק לנו את חנינתו.

במזמור 'תהלה לדוד' נאמר: 'בכל יום אברכך ואהללה שמך לעולם ועד'.

מהו הדגש המיוחד בתיבות 'בכל יום'?

- (א) בכל יום נברך את השי"ת על הטובות השייכות לאותו יום, מעין ברכתיו של יום.
- (ב) בכל יום נברכהו ונשבח לשמו, ואף שכבר עשינו זאת תמול שלשום.
- (ג) בכל יום נודה לו על חסדיו, ואף בימים של אבלות וצער כדוגמת תשעה באב.

בברכת 'אהבת עולם' אנו מבקשים: 'ותולחנו מהרה קוממיות לארצנו'.

האם הביטוי 'קוממיות' משמעותו -

- (א) שנוכח שתהיה הגאולה דווקא על ידי זרע דוד המלך, ולא על ידי משיח בן יוסף.
- (ב) שנושב לארץ ישראל ביד חזקה ובגבורת הקב"ה, ולא ברשות האומות ותחתיהן.
- (ג) שנוכח לשוב לארצנו בקומה זקופה, וללא שנזדקק חלילה לגלגול מחילות.

הפלא ופלא

שאלות וחיזוק בבני התפילה

לפתרון החידות יש לעיין בהרחבה בסידור המבואר ובמדוריו מבית מתיבתא.

שם הזוכה בגיליון פר' בא: **ה' משה הומינר**

תשובות מגילון קודם פר' משפטים:

1. תשובה ב, שהעושר והכבוד הניתנים לאדם, הם מתת ידו של הקב"ה והכל מגיע ממנו.
2. תשובה ב, 'ה' ימְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד'. אילולי היו ישראל אומרים בלשון הווה, לא היתה כל אומה יכולים לשלוט בהם.
3. תשובה א, המלאכים יראים לומר תהילותיו, פן ימעוטו בהן חלילה.

פתרונות יש לשלוח עד יום רביעי הקרוב

לכתובת מייל: m028039999@gmail.com

או בפקס 02-5385689 או ב'צדדים פלוס' - באר ישראל

על מנת להשתתף בהגרלה: 1. יש לציין כתובת מדויקת וטלפון. 2. לציין בראש הדף עבור חידון 'מקושרים'. 3. בני חו"ל מתבקשים לכתוב כתובת (אדרסס) בארץ ישראל למקרה של זכיה, שישלח לשם.

בין שולחי התשובות תערך הגרלה על סידור מתיבתא (או על ספר אחר הקיים במלאי כפי שיקולי המערכת).

